

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Virtutibus Moralibus, De Justitia Et Jure Et De
Contractibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDCCXXXIII.

VD18 90392159

Cap V. De Injuriis in bonis quæ dicuntur fortunæ, & necessaria
restitutione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40993

omissio honoris debiti ubi, & quando debetur, est inhonoratio, ac contumelia interpretativa; nam per illam censetur lædi dignitas superioris, & honor æqualis: ut si transeunte prælato non aperias caput cæteris aperientibus, cense- ris eum contumeliâ afficere.

CAPUT V.

*De Injuriis in bonis, quæ dicuntur fortuna,
& necessaria restitutione.*

NOTA. Injuriam circa bona fortunæ com- plectuntur omnes damnificationes, seu actiones, & amissiones, quibus damnum in ejusmodi bonis injustè alteri infertur, sive rem ejus usurpando, accipiendo, detinendo, sive destruendo, sive deteriorando, sive exigendo id, quod non debetur, sive non solvendo id, quod ei debetur ex justitia, sive quovis alio modo. Quæ omnia sub nomine furti latè sumpti comprehenduntur, & prohibentur præcepto, *non furtum facies.* ex Conc. Colon. & Catech. Romano. *A parte enim totum signi- ficavit quidquid illicitè rerum proximi aufertur.* ait S. Aug. in cap. *Pœnale* 14. q. 5. Et verò in- ferre quocumque modo damnum alteri, idem est, puod quidpiam ab ipso auferre; nam (ut ait Aristot.) damnum quempiam accipere idem est, quod minus habere, quàm habere debuit. Quare quæ dicuntur de furto i trictè sumpto,

sumpto, applicanda sunt omnibus aliis modis
damni creandi proximo.

Q. I. Quid est furtum, & rapina, quomodo differunt inter se?

Resp. I. Furtum sumitur tripliciter 1. Latissimè pro omni injusta damnificatione in bonis, sive commissione, sive omissione fiat. 2. Latè pro omni injusta acceptione rei alienæ, sive ea sit fraudulenta, ut sit per contractus iniquos, sive occulta, ut sit per furtum strictè dictum, sive violenta, ut sit per rapinam. 3. Strictè, & furtum sic sumptum est occulta rei alienæ ablatio invito rationabiliter Domino, vel ejus justo detentore.

Dicitur 1. *Ablatio*, per quam intelligitur occupatio, acceptio, & retentio; nam acceptio, & accepti retentio moraliter censetur eadem actio: qui enim rem alienam iniquè retinet, licèt eam antea justè acceperit, perinde facit, ac si tunc primò injustè acciperet.

2. *Occulta*, hoc est, quæ fit Domino nesciente, vel saltem quam quis intendit facere Domino nesciente, & sine vi.

3. *Rei*, quo nomine à Theologis intelliguntur non solum res corporales, & mobiles, sed etiam res immobiles, & jura, ut census, servitutes, usus, ac possessio.

4. *Invito Domino*, seu sine consensu Domini saltem prudenter præsumpto: nam si quis acciperet aliquid, quod prudenter judicat donaturum

turum Dominum, si peteret, & nequit petere, non furatur, ex l. 47. ff. de Furt. si autem id incertum sit, præsumendus est Dominus invitus, cum nullus præsumatur velle, ut bona sua auferantur.

5. *Rationabiliter*, nam Dominus debet esse cum ratione invitus: unde qui in extrema necessitate accipit occultè ea, quibus indiget ad vitam servandam, nec aliter potest ea habere, non est reus furti.

6. *Vel ejus detentore*, seu Possessore: nam furtum committitur, quoties auferitur res invito eo, qui eam legitime possidet, vel detinet, ut conductore, commodatario, &c. ex l. 10. & l. 1. ff. de Furt. quia tunc auferitur usus, possessio, vel securitas, quam alter per illam rem habebat.

Resp. II. Rapina est rei alienæ usurpatio injusta, & violenta, seu facta præsentè, & invito Domino, vel ejus detentore iusto. Specie differt à furto quia iniustitiæ furti superaddit aliam iniuriæ speciem contra proximi honorem: nam vim inferre alicui in bonis suis species quædam est contemptûs & contumeliæ: quare rapina cæteris paribus est peccatum gravius furto, imò fieri potest, ut quis mortaliter peccet in genere contumeliæ, licet res ablata sit materia furti venialis, ut si rem exiguam superiori, vel personæ illustri per vim eripias.

Porro

Porro rapinæ reus est, qui per metum iniuste incussum aliquid ab altero extorquet: ut si publici Ministri, vel potentes viri aliquid indubitum postulent ab aliis, quod rogati ob metum recusare non audeant, estque crimen concussionis.

Q. 2. Quomodo dividitur furtum?

Resp. Dividitur in simplex, & qualificatum, quod scilicet secundum leges est dignum maiore pœna, quodque quadruplex est. 1. Est sacrilegium, quod est furtum rei sacræ, vel rei profanæ in loco sacro. 2. Est peculatus, quod est furtum rei ad fiscum, vel ærarium publicum pertinentis. 3. Plagium, quod est surreptio servi alieni, vel etiam hominis liberi. 4. Abigeatus, seu abductio alienorum pecorum.

Q. 3. Quale peccatum sunt furtum, & quævis iniusta damnificatio, & rapina?

Resp. Sunt mortalia ex genere suo: ita omnes Constat. 1. ex 1. ad Cor. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare... neque fures... neque rapaces regnum Dei possidebunt.* 2. Quia sine iusta causa, & auctoritate inferre damnum proximo est tum contra charitatem, tum contra Justitiam: quæ virtutes obligant sub mortali in re gravi.

Dixi, *Ex genere suo*, quia furtum potest esse veniale ex parvitate materiz; nam per furtum
rei

rei levis leve damnum infertur proximo, nisi inde sequatur aliud malum.

Q. 4. Quænam quantitas requiritur, ut furtum, vel quævis alia damnificatio in rebus externis sit mortalis?

Not. 1. Furtum rei levis potest esse mortale per accidens ratione damni inde secuti, aut lucri cessantis: ut si acum furaris sartori, qui non possit aliam habere, & ideo uno, vel pluribus diebus operas suas perdat; tunc peccas mortaliter, non quidem peccato furti strictè dicti, cum non surripias aliquid notabile, sed peccato damnificationis iniustæ, quæ proprio nomine caret; nam per ablationem acûs es causa iniusta, cuius sartor damnum grave patitur: est autem mortale contra iustitiam, creare alteri grave damnum sine iusta causa. 2. Ratione scandali, ut si scias ideò alterum blasphematurum; nam mortale est sine iusta causa facere id, ex quo prævidetur alter mortaliter peccaturus. 3. Ratione gravis mœroris, quem concipit Dominus ex furto, ei levis propter affectum ad illam: tunc enim graviter peccas salutem contra charitatem; ex qua tenemur impedire grave damnum proximi, quando facile possumus, licet illud irrationabiliter eventurum sit. Sed hic quæritur quænam materiæ quantitas per se requiratur ad mortale, secluso omni alio.

Not. 2. Quantitas per se requisita ad mortale

tale peccatum in furto, & quavis alia damnificatione injusta, debet esse gravis, vel absolute vel respectivè: nam ablatio rei levissimæ putà oboli non potest esse mortalis per se, cùm sit levis læsio proximi, & leve malum. Quantitas autem gravis absolute est ea, quæ secundum se, & respectu omnium est notabilis, & parit inutilitatem notabilem: ideoque ejus ablatio privat notabili utilitate; & sic infert damnum notabile, & consequenter reddit Dominum cum ratione graviter invitum. Quantitas gravis respectivè est ea, quæ est notabilis relatè ad facultatem, conditionem, & indigentiam certarum personarum, spectatis omnibus circumstantiis: sic quantitas aliqua levis respectu divitis, censetur gravis, ac notabilis respectu pauperis ratione illius inopiæ. Hinc Marc. 12. Christus ait viduam pauperem, quæ duo minuta dederat, plus spectatâ scilicet ejus penuriâ, dedisse, quàm divites, qui multa præbuerant.

Resp. Quantitas gravis absolute, ideoque sufficiens ad mortale respectu omnium etiam Regum, est ea, quæ exæquat valorem sexaginta assium, seu trium librarum; nam talis summa secundum se spectata, est notabilis, & parit utilitatem notabilem. Nec levis est etiam respectu Regis, spectatis omnibus ejus oneribus, ad quæ sustinenda non parum juvat: ex ea enim Rex potest uno die decem, vel duodecim milites alere, qui vitam suam pro illo exponunt,

nunt, vel unum militem per multos dies. Igitur cum talis valor in ordine ad usus humanos fit magnus in se, ejus damnum merito censetur magnum absolute, & respectu cujuslibet vel ditissimi, quem privat facultate disponendi de bono secundum se notabili, nec parum utili: & sic talis valoris damnum est notabile secundum se, ac ratione boni ablati. Adde quod si tale furtum non prohiberetur graviter, daretur occasio multis illud patrandi; unde sequeretur gravissimum damnum principibus. Imò Toletus ad mortale requirit tantum respectu ditissimorum quantitatem unius vel duorum juliorum.

Quantitas verò gravis respectivè ad conditiones personarum, & sufficiens ad mortale, quadruplex est, nimirum respectu divitis triginta asses, respectu mediocriter divitis viginti asses, respectu artificis non pauperis duodecim asses, vel quantum ei valet merces operæ diurnæ; respectu pauperis sex asses; nam unaquæque hæc summa respectu singulorum merito censetur notabilis, & singuli præsumuntur in his esse cum ratione graviter invitæ enim verò talis summa est respectu singulorum pretium laboris haud levis; & non exiguam ipsis parit utilitatem, atque ejus privatio incommodum non leve.

Nota. Cum quantitas materiæ furti mortalis non possit Mathematicè statui, sed tantum moraliter; qui Regi surriperet summam designatam

signatam excepto uno, vel altero asse, censetur peccare mortaliter, quia in moralibus parum pro nihilo reputatur: ac proinde quæ parum distant, nihil distare censentur.

Q. 5. *An & quomodo peccatur mortaliter per minuta furta?*

Resp. I. *Ex communi* qui per plura parva furta uni, vel pluribus facta intendit acquirere quantitatem notabilem, peccat mortaliter tum illa intentione; quia volitio furandi rem notabilem, seu inferendi damnum notabile, mortalis est, nam est volitio peccandi mortaliter, & actus voluntatis participat totam malitiam objecti. Tum etiam quovis furto levi ex illa intentione procedente, quia singulis vicibus aufert rem parvam cum intentione mortali auferendi magnam. Quod autem fit ex intentione mortali, quamvis in se leve sit, est peccatum mortale: actus enim imperatus à voluntate participat malitiam interioris actus imperantis, nam cum illo constituit unum mortaliter actum totalem, estque illius executio. Supposita tamentali intentione, multa illa furta continenter facta unum sunt furtum mortale: quia manant ab uno eodemque proposito efficaci, non interrupto, & virtualiter permanente, sed si interruptè fiant, tunc multiplicantur actus voluntatis mortaliter mali; item peccat mortaliter, qui rem levem semel furatur cum voluntate furandi magnam, si ea oc-

curreret, quia habet volitionem furti mortalis.

Resp. II. Qui saepe minima furatur sine animo auferendi rem notabilem, sed tantum ex occasione data accipit successivè quantitatem notabilem, vel damnum notabile paulatim, & successivè infert, peccat mortaliter per ultimum furtum, vel damnum rei de se levis, ubi advertit se per illud quantitatem notabilem complere. *Est communis.* Prob. non solum quia tunc incipit detinere alienum in notabili quantitate, ut docet communis sententia, sed etiam ratione ipsius acceptionis, ut docet saltem communior nam 1. tunc scienter accipit usque ad notabilem quantitatem, & hac ultima acceptione notabile damnum infert. 2. Qui vult, & ponit complementum damni notabilis proximi, eo ipso vult damnum notabile proximi: sed qui vult damnum notabile proximi, peccat mortaliter: ergo. Et verò si quis decem furtis parvis surripuit novem asses artificii, & videns si adhuc tres furetur, quantitatem fore notabilem, & damnum grave respectu illius; certè eo ipso, quòd vult furari, & furatur tres asses, vult saltem interpretativè quantitatem, quam surripuit, esse notabilem, & damnum, quod intulit esse grave: sed qui hoc vult peccat mortaliter. 3. Hæc ultima acceptio, licet de se levis, prout conjuncta moraliter cum aliis prioribus, complet ablationem rei gravis, revera gravis est, ac proinde mortalis:

lis: sicut retentio ultimæ partis licet de se levis, tamen quatenus cum retentione aliarum jam acceptarum, complet retentionem gravem, est gravis, ac mortalis retentio. Itaque licet levia furta præterita non uniantur moraliter cum hoc ultimo in ratione peccati, ununtur tamen ratione materiæ, & damni illati: multæ enim leves materiæ, & multa levia damna inter se moraliter uniantur, & aliquid grave constant.

Hinc famuli, & ancillæ peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, si per plura furta levia etiam circa esculenta, & poculenta quantitatem sufficientem ad mortale compleant; quamvis juxta multos requiratur major quantitas in esculentis, & poculentis, quæ ipsi met consumunt quàm in his, quæ aliis donant. Idem dic de liberis, licet circa illos multi requirant majorem quantitatem quàm circa famulos, quia, inquit, parentes sunt minus invitati.

Imò secundum Rebell. Sanch. De Lugo, Bonac. & alios quodlibet furtum leve factum post completam materiam est mortale, quia toties adest voluntas saltem implicita augendi prius damnum grave, quod res ipsa augetur; & toties completur voluntas habendi materiam gravem partim retinendo, partim addendo novam: ac proinde quodlibet furtum subsequens est executio talis prævæ voluntatis: pot

Resp. III. Qui per furta minima qua nita-

tem notabilem implevit, *ex communi* tenetur sub mortali quamprimum restituere; quia alioqui esset iniquus detentor rei alienæ, seu alteri debitæ notabilis, & læderet jus alterius in re gravi: hinc Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Non tenetur quis sub pœnâ peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.*

Resp. IV. Tota hæc doctrina de levibus furtis vera est, etiamsi fiant diversis personis, quarum singulæ seorsim sumptæ damnum duntaxat leve patiantur, ita ut i. quodlibet ejusmodi furtum factum cum animo quid notabile acquirendi, sit mortale. *Ita commun.* Tum quia graviter, & generaliter damnantur in Scriptura omnes, qui utuntur ponderibus, vel mensuris iniquis, licet ex tali usu sæpe leve duntaxat damnum singulis obveniat. Deut. 25. *Non habebis in sacco diversa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor, ... abominatur enim Deus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam; & Prov. 11. Statera dolosa abominatio est apud Dominum... & pondus æquum voluntas ejus.* Tum quia quodlibet fit cum voluntate mortali seu peccandi mortaliter, nam mortale est velle furari alienum in magnâ quantitate, cum hoc graviter prohibitum sit, & materia sit gravis. Deinde hæc ratio damni creandi nocet graviter societati humanæ: unde meritò censetur graviter prohibita jure naturali: nam alioqui sin-

guli

guli à diversis possent grave damnum accipere; & daretur ansa artes, ac labores honestos negligendi: nam citra mortale quilibet posset ditescere per minuta illa furta diversis facta.

2. Licet plura levia furta, ac damna fiant diversis sine intentione acquirendi aliquid notabile, sed tantum ex occasione data, tamen ultimum furum, seu damnum de se leve, sed complens quantitatem notabilem est mortale. Ita *Turrian. Valentia, Sanchez, & alii multi.* Quia licet quantitas sit levis respectu singulorum, quibus fit furtum, nec proinde singulis inferatur grave damnum; est tamen notabilis respectu communitatis, seu multitudinis eorum. Ergo fur ultimo furto levi complente quantitatem notabilem vult, & infert damnum notabile illius communitatis, seu multitudinis eorum; & vult habere, & habet alienum in magna quantitate. Et verò multis inferre damnum parvum, perinde est, inquit *Lefsius*, ac si uni inferas magnum: nam omnia illa parva simul juncta efficiunt unum magnum, quod est communitatis, quæ tali summa posset aliquem notabiliter juvare.

3. Est obligatio sub mortali sic accepta restituendi quam primùm: nam alioqui injustè retineretur res aliena notabilis, & notabile damnum injustè illatum continuaretur. Quod si restitutio fieri moraliter nequeat singulis, quibus subtracta est res levis, aut illatum leve

damnum: vel quia ignorantur ii singuli, vel quia executio difficilior est, quàm res tantilla postulet, vel quia periculum est infamiae; tunc restitutio fieri debet pauperibus communitatis damnificatorum, vel in alia pia opera eisdem loco utilia: nam hoc videtur consentaneum iustae voluntati illorum. Secus, si quis sit modus restituendi ipsis læsis, vel majori illorum parti, v. g. vendendo eisdem civibus postea in majori mensura, vel minuendo pretium: quia læsus habet jus, ut damnum sibi restituantur, dum restitui ei potest.

Not. Secundum multos ad mortale requiritur major quantitas in furtis parvis, quæ fiunt pluribus, quàm quæ uni: quia damnum, divisum in plures censetur minus. Item Doctores communiter aliquanto plus requirunt in furtis levibus ad mortale constituendum, quàm in uno furto gravi, quando inter furta illa parva intervallum magnum intercedit: quia, Dominus minus graviter cum ratione invitus est, & minus damnum censetur, quàm si simul eadem quantitas surriperetur. Unde exigunt quantitatem paulò majorem in illis furis minutis, ut quantitas censetur notabilis in ordine ad constituendum mortale quàm in uno furto gravi. Certè si non adeò magnum sit intervallum, non requiritur ad materiam gravem maior quantitas, dum paulatim accipitur, quàm dum simul: nam tunc
illa

illa eiusdem est æstimationis, & damnum æ-
què magnum inferitur.

Q. 6. *An quando plures uni per levia furta gra-
ve damnum inferunt, singuli peccant mortaliter,
& tenentur ad restitutionem, licet singuli
parum accipiant?*

Resp. I. Si id communi consilio, vel auxi-
lio, vel concursu fiat, singuli peccant morta-
liter, & tenentur ad restitutionem in solidum:
nam singuli consentiunt in totum damnum,
& ad illud totum moraliter cooperantur.
Hinc si multi milites vineam ingressi, com-
muni consilio, vel auxilio notabile damnum
inferant, quilibet miles peccat mortaliter, &
tenetur ad restitutionem in solidum, licet duos
tantum racemos carpisset.

Resp. II. Si id casu fiat, ita ut alter alterius
non sit conscius, sed quilibet seorsim, & inde-
pendenter ab alio leve damnum inferat, igno-
retque damnum ab aliis illatum, vel inferen-
dum; tunc nullus peccat mortaliter, & singuli
tenentur solum sub veniali restituere partem
damni à se illati: quia tunc singuli non sunt
causa physica, aut moralis damni notabilis,
nec in illud ullatenus consentiunt, unde quòd
damnum notabile ex singulorum furtis simul
sumptis sequatur, est omnino per accidens, &
præter intentionem singulorum.

Resp. III. Si advertant notabile damnum in-
ferendum per minuta furta, & tamen aliquid
leve

leve singuli accipiant, sed sine communi consilio, & auxilio, ita ut nullus sit alteri suo exemplo, vel hortatione causa furandi, quilibet peccat solum venialiter, & tenetur tantum ad restitutionem levis damni, quod infert: quia quilibet non est physica, vel moralis causa damni gravis, sed duntaxat levis. Damnum enim leve per suum furtum intulit, & non fuit alius causa nec occasio furandi, ut supponitur, nec consilio, auxilio, aliave ratione cooperatus est mortaliter damnis ab aliis illatis. Nec unum furtum ratione solius cognitionis aliorum conjungitur moraliter cum illis in ordine ad constituendum unum damnum grave imputabile singulis; nec quilibet tunc vult interpretative damnum notabile proximi, ac in illud consentit: quia quilibet non cooperatur moraliter gravi damno, & per accidens ac praeter cuiusque intentionem est, quod suum furtum cum aliis grave damnum Physice constituat.

Q. 7. An fur acquirat dominium rei furtivae?

Resp. Neg. Si ea discerni possit à rebus propriis: quia ad transferendum dominium requiritur justus titulus, ex L. 31. ff. de Acquir. rer. Domin. qui hic deest. Idem dic de usuris; quia ex hac lege nunquam nuda traditio transfert dominium, nisi praecesserit venditio aut justa causa. Cum autem *Instit. de rerum divis.* dicitur traditione rei transferri dominium, hoc

hoc intelligitur de traditione rei cum justo titulo, quem alibi leges requirunt. At traditio usurarum est sine justo titulo, seu causâ justâ: nam ratione mutui nihil licet accipere, nec illæ liberaliter, ac sponte donantur; sed sunt bonum alienum Domino invito, ac sine justo titulo acceptum, & retentum, perinde ac pecunia à latrone extorta. Hinc qui bona fide res alienas à fure, vel usurario accepit, tenetur eas restituere vero Domino ubi primùm id rescierit; nam *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.* L. 54. ff. de Reg. Jur.

Si autem fur, vel usurarius res furtivas, vel usuras suis rebus permiscuerit, ita ut ab his discerni nequeant, & ipse habeat animum acquirendi sibi totum cumulum, earum dominium juxta multos acquirit, ex Instit. de rer. divis. & l. 78. ff. de Solut. ibi: *Si alieni nummi in scio vel invito Domino soluti sunt, manent ejus cujus fuerunt. Si mixti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri qui accepit, in Libris Cassii scriptum est, ita ut actio Domino cum eo, qui dedisset furti competeret.* Sed illa non loquitur de mixtione mala fide facta. Et Instit. Loco cit. id relinquitur arbitrio judicis. illud certum est remanere tunc obligationem restituendi earum valorem, & compensandi omnia damna ob injuriam illatam. Ex communi, autem sententia fur, & usurarius fiunt Domini pretii accepti ab emente bona fide rem aliquam alienam, sed cum prædicta obligatione, ex l. 49. ff. de

ff. de Furt. ibi : Quod enim ex re furtiva redigitur, furtivum non esse nemini dubium est. Nummus ergo qui redactus est ex pretio rei furtivæ, non est furtivus. Quare si hanc pecuniã fur aliquid emat, v. g. pannum, venditor fit Dominus talis pecuniæ, nec tenetur illam restituere, cum sit furis ; sed fur manet obligatus ad restitutionem. Imò fur aliquid emens pecuniã furtivã, rei emptæ dominium acquirit, ex L. Penult. Cod. Si quis alteri vel sibi, &c. Venditor verò non fit Dominus pecuniæ furtivæ, nisi quando illam cum propria miscuit, ita ut ab illa discerni nequeat, L. 78. ff. de Solut. ratio est, quia fur non habet dominium rei furtivæ sicut alter contrahens rei suæ: ergo non potest illud æquè transferre. Præterea hoc ita statutum est legibus; nec est iniquum, quia pro eo, quòd rei alienæ venditor fit Dominus pretii, ipse vicissim emptori de evictione obligatus manet.

Q. 8. An licet occultè recipere rem suam apud alium extantem?

Resp. I. Qui occultè accipit rem suam apud alium justo titulo, v. g. pignoris, locationis commodati extantem, peccat contra Justitiam, & tenetur rem illam reddere, & resarcire damnum, si quod inde evenit: quia injustè alium privat usu Juris, quod in illam rem habebat, scilicet Jure securitatem ex ea percipiendi, vel ea utendi. Qui autem rem suam apud

apud alium depositam furtim accipit, peccat; quia (ut ait S. Thom. q. 66. a. 5. ad 3.) gravat depositarium, & sic tenetur ad relevandum hoc gravamen, ipsum monendo, vel depositum reddendo.

Resp. II. Qui occultè accipit rem suam apud alium sine iusto titulo extantem, & quam potest alia ratione putà per iudicem recuperare, peccat contra Justitiam legalem; quia violat Juris ordinem. Sed non tenetur ad restitutionem; quia res illa sua est, & alter nullum Jus in illam habet. Ita S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 3. ibi: *Qui furtim accipit rem suam apud alium injustè detentam, peccat quidem, non quia gravet eum, qui detinet; (Et ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad recompensandum;) sed peccat contra communem Justitiam, dum ipse sibi usurpat suæ rei iudicium, juris ordine prætermisso. Et ideo tenetur Deo satisfacere, & dare operam, ut scandalum proximorum, si inde ortum fuerit, sedetur.* Talis autem non peccaret, si alia ratione nempe petitione, vel iudicis auctoritate, vel sine magnis sumptibus rem suam recuperare non posset, modo absit scandalum, & moneatur injustus detentor, (si fieri potest,) nihil jam debere.

Q. 8. An uti licet occulta compensatione?

Not. Occulta compensatio est, cum in scio eo, qui tibi debet, accipis, vel retines privata auctoritate ex eius bonis ea, quæ tibi certo debet ex Justitia.

Resp. I.

Resp. I. Non licet officialibus Reip. opificibus, operariis, famulis & ancillis, &c. aliquid surripere, eò quòd putent stipendium, de quo convenerunt, esse justo minus. Quia I. Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Famuli, & famula domestica possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod acceperunt.* 2. Nunquam licita est compensatio, nisi debitum sit certum, quod hic non contingit. 3. Agerent contra pactum, nam consenserunt in pretium minus. 4. Nihil eis debetur ex Justitia ratione laboris, & operarum, nisi pretium de quo conventum est, licet sit infimum, ex Matt. 20. *Non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?* Quòd si constaret pretium illud, de quo convenerunt, esse minus infimo, tamen fieri potest, ut illorum opera non sit magis utilis Domino, qui illos nolisset acceptare sub majore pretio. An autem hoc ita se habeat, non ipsorum, sed Domini est judicare. 5. Non invenerunt alios, qui plus dare voluerint. Ergo illud est justum pretium; nam justum pretium est illud quod communiter homines solvunt; non enim plus valet res, vel opera, quam id quod communiter pro ipsa inveniri potest. Denique si id liceret, aperiretur via innumeris furtis: nam isti sibi facile persuaderent stipendia esse justo minora, essentque judices, & executores in propria causa etiam dubia, ac incerta.

Resp. II.

Resp. II. Concurrentibus certis conditionibus licita est occulta compensatio. *Est commun.* quia hæc neque est contra Justitiam commutativam, cum nulla iniuria inferatur debitori nolenti solvere: ipse enim ex Justitia tenetur tantumdem dare, & creditor accipit id, quod ex Justitia suum esse debet; estque justa defensio ab iniuria, qua creditorem continuo vexat debitor, injustè retinendo id, quod ei ex Justitia debet. Ergo debitor non potest esse rationabiliter invitus quoad substantiam, sed nec quoad modum; quia creditorem excusat necessitas, & impotentia aliter accipiendi solutionem. Neque est contra Justitiam legalem, & publicam potestatem; nam supponitur Judex vel nolle, vel non posse rem debitam creditori adjudicare. Conditiones autem necessariae ad licitam compensationem hæ sunt.

1. Ut certum sit rem illam nunc actu debitam esse ex iustitia: nam si id incertum esset, non liceret quidquam surripere: quia in dubio, & in casu incerto melior est conditio possidentis; & iniquum est pro debito incerto certam solutionem propria auctoritate sumere, atque exponere se periculo accipiendi rem alienam sibi non debitam. Neque id licet, si res non esset debita ex Justitia, sed solum ex gratitudine: quia debitum ex gratitudine non est rigorosum, nec ullum parit Jus ad rem, nec est circa aliquid determinatum, sed pendens

ex

ex libera voluntate alterius. Defectus huius conditionis continet peccatum iniustitiæ obligans ad restitutionem: quia tunc fit iniuria cum damno.

2. Ut creditor non possit rem suam, vel sibi debitam alia ratione puta petitione, vel per iudicem obtinere. Alioqui fieret iniuria publicæ potestati, & peccaretur contra ordinem debitum à Jure constitutum juxta, *l. un. Cod. Ne quis in sua causa. ibi: Generali lege decernimus neminem sibi esse iudicem, vel jus sibi dicere debere.* Solus tamen defectus huius conditionis non obligat ad restitutionem: quia creditori non est illatum damnum, cum (ut supponitur) non plus acceptum sit ex eius bonis, quàm certò debitum erat ex Justitia. *Ita S. Antonin.*

3. Ut creditor non accipiat rem debitoris depositam apud se, vel sibi commodatam, ex cap. ult. *de Depos. & l. i. r. Cod. Depos. & l. ult. Cod. Commod.* quia fieret contra fidelitatem, & obligationem depositi, vel commodati, quod maximam fidem postulat, & contra conventionem saltem tacitam restituendi rem Domino.

4. Ut accipiatur res in eadem specie, si fieri potest: alioqui debitoris res sine necessitate, & eius consensu, ac proinde iniustè permutteretur.

5. Ut fiat sine periculo scandali, & infamiæ propriæ, vel proximi, vel damni tertii, qui putaretur

pareretur furatus, & cogeretur restituere: nam licet hoc damnum sequeretur per accidens, tenemur tamen ex charitate impedire grave malum proximi, quoties possumus sine nostro gravi damno.

6. Ut fiat sine injuria tertii, qualis esset, si acciperetur res alteri commodata, locata, oppignerata, vel apud eum deposita: nam iste tertius habet Jus rem illam ad suum usum, vel securitatem detinendi, aut custodiendi. Item si bona omnia essent hypothecata aliis: nam hi habent Jus ex iis solutionem accipiendi cum detrimento aliorum. Vel etiamsi non essent hypothecata, sed non sufficerent aliis debitis solvendis, non potes integram solutionem recipere, nisi hypothecam, vel privilegium habeam: nam alioqui non habes Jus ad integram solutionem cum damno aliorum, sed solum pro rata, cum alii creditores æquè Jus habeant ad bona debitoris: quod jus violas, si ex integro debitum recipias; nam auferis aliis id, quod pro rata perciperent. His adde ut facta compensatione debitor, si fieri moraliter potest, moneatur nihil jam debere, tum ne permaneat in peccato, existimando se teneri debitum solvere; tum ne ipse, vel ejus hæredes cogantur iterum solvere tuis hæredibus. Quod si voluerit postea solvere, non debet accipi iterata solutio; vel si nequeat sine infamia recusari, occultè statim restitui debet. Cum autem rarissimè omnes istæ conditio-

nes concurrant, rarissime licita esse potest compensatio occulta. Quamvis autem sit illicita non tamen obligat ad restitutionem, nisi quando injustè illatum est damnum alteri.

Q. 9. An licet in gravi, vel extrema necessitate aliena surripere.

Resp. I. Non licet in gravi, &c. vide pag. 356.

Resp. II. In extrema necessitate licet accipere rem alienam necessariam ad vitæ suæ, vel suorum conservationem. *Est commun.* quia in extrema necessitate omnia sunt communia saltem quoad usum: nam quisque habet jus naturale, & obligationem conservandi vitam suam, ac suorum per media ordinaria ad hoc ex se ordinata, & à Deo auctore naturæ omnibus concessa; qualia sunt bona externa, quorum proinde divisio, & proprietates fieri non potuit nisi servato aliis jure utendi illis in extrema necessitate.

In tali necessitate *Etiam potest aliquis occultè rem alienam accipere, ut subveniat proximo sic indigenti.* Ait S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. ad 3. nempe ex propriis bonis nequeat illi subvenire, tunc enim surripiens est veluti instrumentum indigentis. Deinde cum quisque teneatur diligere proximum sicut seipsum, potest & debet ei subvenire eo modo, quo sibi licite posset, & vellet opitulari in eadem necessitate. Neutrum tamen licet 1. Si Dominus rei sit, vel foret in pari necessitate. *Ita omnes.* Nam

pari causa melior est conditio possidentis. Reg.
 Jur. 2. Si probabilis spes sit, posse te con-
 venienti modo petendo obtinere id, quo in-
 diges: quia cum propria per donationem ha-
 bere potes, sine necessitate alienum surripes.
 Putat tamen Lessius in hoc casu peccare solum
 venialiter non petendo; eo quod non peccet-
 tur quoad rem ipsam, sed solum quoad mo-
 dum, & Dominus debeat esse contentus quo-
 ad substantiam. Qui autem rem alienam et-
 iam magni momenti clam in extrema necessi-
 tate surripuit, ex communiore sententia non
 tenetur restituere, quando commoda facultas
 aderit: quia omnia tunc sunt communia sim-
 pliciter, & absolutè, cum bona ad vitæ conser-
 vationem à Deo hominibus omnibus concessa
 sint. Unde S. Thom. ad 2. ait. *Per talem necessi-
 tatem efficitur suum id, quod aliquis accipit ad
 sustentandam propriam vitam.* Teneris tamen
 restituere id, quod mutuo accepisti, vel emisisti,
 & in extrema necessitate consumpsisti: quia
 consumpsisti rem propriam acquisitam per
 contractum: & ideo quando res illa perit, tibi,
 qui es Dominus actu perit, non alteri, qui fuit,
 sed jam non est eius Dominus: quare obligatio,
 quam per contractum contraxisti, per super-
 venientem necessitatem fuit solum suspensa,
 non extincta. Idem dic, si res in necessitate ac-
 cepta perduret hac transacta, ex cap. *Quod 1. q.
 7.* Sic qui equum alterius abstulit, ut fugâ
 vitæ consulat, tenetur illum reddere, ubi ex

periculo evasit; quia indigebat solum usu equi, non eius proprietate. Item qui magnam pecuniae summam in extremam necessitate surripuit, tenetur eam transactam residuum restituere; quia cessante tali necessitate cessat Jus ex ea ortum, quod est solum ad vitae necessaria. Item si non sis simpliciter, & absolute pauper, sed habeas alibi bona, teneris restituere, quod extra patriam in extrema necessitate surripuisti; quia non licet alienum surripere nisi eo modo, quo extrema necessitas urget. At tua necessitas non est simplex, & absoluta, ergo non potes quidquam sumere nisi sub conditione restituendi. Praeterea non habes plus juris ad capiendam rem alterius, quam hic habeat obligationis eam dandi tibi: at tenetur solum eam tibi mutuare, cum non sis simpliciter pauper.

Resp. 1. Non licet in necessitate tantum gravi alienum surripere. Prob. 1. ex cap. 3. de furt. *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus poeniteat hebdomadas tres.* 2. Innoc. XI. damnavit hanc propos. *permissum est furari non solum in extremam, sed etiam in gravi necessitate.* 3. Neque jure naturali, neque gentium id permittitur, cum in sola extrema necessitate bona sint communia. Imo id debuit jure naturali prohiberi, nam si liceret, pateret via innumeris furtis cum magno societatis humanae detrimento, ac perturbatione Reip. nec homi-

nes satis abstinerent ab otio, inertia, vel dilapidatione bonorum.

Resp. II. In extrema necessitate, &c. v. p. 354.

Q. 10. Quando nam uxor marito, & maritus uxori injuriam infert in bonis, & tenetur ad restitutionem?

Resp. I. Ex communi uxor peccat contra justitiam, & tenetur restituere viro, vel ejus hæredibus, si aliquid de bonis dotalibus, vel communibus, vel propriis viri surripiat, aut impendat invito rationabiliter marito. Quia injuriam cum damno infert marito; nam is solus in suum commodum habet administrationem dotis, & bonorum communium, quæ scilicet conferuntur initio vel acquiruntur tempore matrimonii & proprietatem mediæ partis horum, ut constat ex jure, dominium verò omnium bonorum priorum, id est, quæ ipse ante matrimonium habebat, & quæ per contractum matrimonii noluit esse communia; potest tamen uxor de bonis communibus, & fructibus dotalibus accipere, quantum opus est ad suam sustentationem, ad quamcumque familiæ necessitatem, si maritus ea deneget, cum dare possit, vel ad eleemosynas moderatas faciendas secundum consuetudinem piarum mulierum ejusdem conditionis, & facultatis, nisi vir sufficientes largiatur, vel ad avertendum damnum familiæ, aut mariti, ut fecit Abigail 1. Reg. c. 25. Item si maritus sit prodigus, potest uxor subtrahere

bona necessaria ad alendam familiam, & educandos, ac collocandos liberos secundum suum statum. Nam in his omnibus maritus non est rationabiliter invitus, cum speciali jure teneatur ista præstare, & familiam ac uxorem sustentare convenienter suo statui, & spectatis facultatibus utriusque. Vir enim debet uxori tanquam sociæ, familiæque matri decentem sustentationem pro qualitate statûs, & quantitate facultatum utriusque: & ideo uxor dedit ei dotem, & insuper præstat subsidium, atque operas suas.

Potest etiam uxor ex bonis dotalibus, & communibus, si non habeat alia, nec vir dare velit, accipere, quantum opus est ad suppeditandam sustentationem necessariam Patri indigenti, vel matri, vel proli propriæ, si quam habet ex alio matrimonio: modo remaneant necessaria marito, & ejus familiæ. Quia ipsa tenetur illis subvenire, & isti jus speciale ab ea petendi alimenta, nec vir potest rationabiliter id iniquè ferre, omnia tamen sic tradita tenetur probabiliter uxor referre in suam partem, dum partitio fiet cum hæredibus viri; quia injustè de alieno subveniret, cum habeat propria. Alii tamen probabiliter censent uxorem ad hoc non teneri; quia ea lege censentur matrimonia contrahi, ut onera, & debita realia, quæ superveniunt uni conjugum, fiant quoque debita alterius; & quia inopia parentum, filiorum, fratrum, ac sororum uxoris censetur esse

esse inopia ipsiusmet uxoris, cui maritus tenetur subvenire.

Resp. II. Maritus peccat contra Justitiam, & tenetur restituere uxori, vel eius hæredibus
 1. Si dissipet ejus dotem, cum dotis proprietas sit penes uxorem: vel accipiat, aut impendat bona paraphernalia, id est, ea bona, quæ uxor non attulit in dotem, nec per contractum matrimonialem voluit esse communia, sed sibi reservavit, nam uxor habet illorum omnium plenum dominium, & administrationem, nec proinde vir habet Jus ullum de iis disponendi. Idem dic de bonis sibi à marito, vel à quovis alio donatis, ut de illis liberè disponat.

2. Si bona communia notabili quantitate invita uxore, prodigè donet, vel in usus malos, aut vanos impendat; nam licet horum administratio sit penes maritum, tamen proprietas mediæ partis illorum ad uxorem jure communi pertinet: ac proinde maritus facit ei injuriam, partem ipsius, ipsâ rationabiliter invitâ, profundens. Unde soluto matrimonio, tenetur maritus, vel ejus hæredes ad restituendum Uxori vel ejus hæredibus. *Ita Lessius, Sanchez, & alii multi.*

Q. II. *An liberi peccant, & tenentur ad restitutionem, surripiendo bona parentum?*

Resp. Liberi, qui surripiunt, vel impendunt aliquid notabile ex bonis parentum, vel ex bonis quorum dominium, vel usumfructum Pater

Z 4

habet,

habet, peccant mortaliter, & tenentur restituere parentibus, vel cohæredibus. *Est communis.* & Constat 1. ex Prov. 28. *Qui subtrahit aliquid à Patre suo, & à Matre: & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Ergo peccat mortaliter. Quia accipiunt rem alienam notabilem invito Domino: neque enim habent Jus ullum disponendi de bonis parentum viventium. Nam *quamvis Filius familias sit hæres, non tamen est adhuc Dominus rerum, & ideo dare non potest.* Ait S. Thom. in 4. dist. 15. q. 2. a. 5. q. 2. ad 1. Quare Catech. Roman. ait furti reos esse Filios & uxores, qui à parentibus, & viris pecunias furripiunt.

Idem dic si Filius contra voluntatem parentis in usus vanos vel illicitos, ut in comotationes, comestationes, ludum, &c. expendat summam notabilem ex iis pecuniis, quas parens ei ad honestos tantum usus præfinitos dedit, puta ad emendum libros, vestes, &c. quia parens non intendit illi pecunias donare absolutè, ac simpliciter, sed tantum cum restrictione ad usus à se determinatos. Unde filius non habet Jus de illis disponendi nisi ad tales usus, Pater enim non plus juris ei confert, quàm intendit conferre. *Ita Lessius, Navar. &c.*

Hinc si filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, tenetur ex illis restituere: si non habeat, tenebitur in partitione hæreditatis cum cohæredibus computare in suam partem, quod

quod surripuit, nisi constet hoc tantumdem surripuisse, vel nisi Pater expressè, aut tacitè condonârit.

Q. 12. An si Filius-familias plus cæteris Fratribus pro Patre laboret, & aliquid ultra suam sustentationem ex labore suo, ac industria lucretur, potest ex tali lucro pretium operarum suarum subtrahere, Patre inscio?

Resp. Nihil potest sibi assumere, si parentes egeant ejus obsequio: quia filius ex pietate debet ejusmodi obsequia utrique parenti indigenti. Quòd si parentes non egeant ejus obsequio, & plus lucretur, quam impendat, juxta multos potest operæ stipendium petere, sicut potest alteri locare operas, ex l. 10. ff. de Obseq. ibi, *pietatem liberi parentibus, non operas debent.* Quòd si nihil petat, nihil potest clam surripere: quia tunc censetur gratis laborare; & alioqui si petivisset, Pater potuisset eum repellere, & ejus loco accipere alium, qui gratis, aut viliori pretio, aut melius servivisset. Ergo cum Pater non contraxerit cum filio, ei non debet salarium, præterea etiamsi deberetur illi salarium, non ei licet surripere Patre vivo; quia illud lucrum recensetur inter bona adventitia, quorum possessio, & usus-fructus pertinent ad Patrem donec filius emancipetur.

Multi tamen docent in tali casu Filium-familias

Z 8

mil.

milias, qui laboravit cum voluntate mercedem aliquando percipiendi, sed quam ex metu Patrem offendendi petere non ausus est, posse retinere aliquid suo labori congruens, quod Patrem mortuo ex bonis surripuit, deductis sustentatione, & usu fructu: quia, inquit, filius non debet esse deterioris conditionis, quam extraneus, cui ejusmodi merces deberetur: neque tenetur pro Patre non indigente gratis laborare. Et licet in foro externo censatur gratis laborasse, cum nullam pactio- nem inierit; tamen hæc præsumptio non habet locum in foro interno, cum ille semper ha- buerit voluntatem contrariam. *Ita Bartol. Decius. Navar. Lessius. Cabassut. &c.*

Q. 13. An qui rem furtivam emit, tenetur illam restituere Domino?

Resp. I. Qui rem furtivam emit mala fide, sciens, vel dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere, si habeat, vel ejus pretium in defectum furis si non habeat, nec possit recuperare. *Est communis.* quia injustitiam commisit rem alienam mala fide, sibi accipiendo contra voluntatem Domini: unde tenetur ratione injustæ acceptionis. Nec potest à Domino exigere pretium furi datum, sed jacturam illam malitiæ suæ, ac imprudentiæ imputare debet, *ex Tob. 2. Videte, ne fortè furtivus sit, reddite eum Dominis suis; quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere.*

Resp.

Resp. II. Qui rem alienam à fure exiguo pretio emit cum intentione eam reddendi Domino, tenetur quidem illam restituere cum fructibus perceptis; sed potest à Domino exigere pretium furi datum, & impensas ad eam emendam, ac conservandam factas, & Dominus tenetur id totum ei rependere. *Est communis.* quia ille rem Domini utiliter gessit, rem ejus exiguo pretio emendo, ne ei periret. Ergo æquitas exigit, ut ei rependatur, quidquid de suo ad hoc impendit. Quòd si magno vel ferè æquali pretio emit cum tali intentione, Dominus tenetur solum reddere, quantum judicio prudentum gerendo utiliter negotium ejus, impendere potuit.

Resp. III. Qui rem furtivam emit bona fide, nesciens, nec dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere Domino etiam non repetenti; nec potest reddere furi ut pretium datum recipiat, nisi certò sciat ab eo rem Domino restitutum iri. *Ita Major, Covar. Medin. Sot, Azor, Molina. Layman & alii multi. contra multos.* Quia 1. Dominus habet jus, ut sua sibi res restituatur à quocumque ejus possessore, non obstante jactura pretii; nam ea non obstante Dominus potest per se immediatè à quovis possessore rem suam recipere ac vindicare, l. 3. Cod. de Rei vindic. & Dominus nihil juris circa talem rem amisit perinde ac si à fure donata fuisset. Dominium enim rei alienæ non transfertur, nisi vel per legem, aut judicis sententiam.

rentiam, vel per Domini voluntatem, ex l. 11.
 ff. de Reg. Jur. *Id quod nostrum est, sine facto no-*
stro ad alium transferri non potest. Ergo possi-
 dens ratione rei acceptæ tenetur eam reddere
 Domino. Et verò perinde esse videtur sive
 Dominus rem suam repetat, sive ob facti ig-
 norantiam non repetat; nam ignorantia jus
 ipsi suum non adimit. 2. Si fur non inveniretur,
 vel si obiisset, juxta omnes res furtiva deberet
 reddi Domino, nec potest exigi pretium da-
 tum: quia nempe est aliena. At ex eo, quòd
 reperiri latro possit, idem Dominus nullum
 jus amittit. 3. Tradens rem alienam furi non
 restituro, cooperaris iniquæ illius detentio-
 ni, & positivè concurrens ad privandum Domi-
 num propria re. 4. Res cum omnibus suis
 conditionibus, & melioramentis ad Domi-
 num pertinet. Cùm ergo jam sit in statu se-
 curitatis apud emptorem, hæc securitas, quæ
 est quoddam melioramentum extrinsecum
 rei, ad Dominum pertinet. 5. Non licet rem
 alienam à periculo ereptam in illud reducere,
 v. g. non licet rem alienam ab incendio extra-
 ctam in ignem projicere. His adde textum.
 Tob. 2. supra cit. qui supponit rem bona fide
 emptam esse. Nec potest emptor pretium
 furi datum à Domino repetere, ex l. 2. Cod. de
 Furt. ibi. *in civilem rem* (id est contra jus ut ait
 Glossa.) *Desideratis, ut agnitas res furtivas non*
priùs reddatis quàm pretium solutum fuerit à Do-
minis. Nam qui emit à fure, nullum habuit
 jus

jus in re empta, nisi quod à fure potuit trans-
 ferri. At nullum jus potuit à fure transferri,
 cum fur nullum habuerit, ex Reg. 79. Jur. in 6.
 & l. 54. ff. de divers. Regul. *Nemo plus juris ad
 aliam transferre potest, quam ipse haberet.* Ergo
 emptor nihil potest exigere pro re illa, in quam
 jus nullum habet; sed damnum, quod inde
 patitur, fortuito casui imputare debet, perinde
 ac si pecuniam adulterinam accepisset, vel ali-
 quid casu amisisset. Si tamen sciret furem re-
 stitutum rem Domino, posset ei reddere, ut
 pretium datum recuperaret: nam tunc Do-
 minus non est rationabiliter invitus. Imò fur
 habet jus rem repetendi reddito pretio, ut eam
 restituat.

Resp. IV. Si emptor bonæ Fidei rem furti-
 vam bona fide consumpsit, aut si illa apud eum
 casu, vel culpâ periit, non tenetur ejus preti-
 um restituere Domino, nisi quatenus ex ea fa-
 ctus est ditior, ex l. 23. de petit. Hered. quia fuit
 possessor bonæ Fidei.

Resp. V. Si quis rem furtivam bona fide
 emptam revendiderit, & postea compareat
 Dominus, primus emptor tenetur rescindere
 contractum, pretium secundo emptori redde-
 re, & rem ipsam furtivam restituere Domino.
ita Sot. Azor, Valentia, De Lugo & alii. Quia
 I. venditor ex vi contractûs tenetur servare
 emptorem indemnem ab omni lite, molestiâ,
 & sumptu circa rem venditam, nec potest eum
 ad alium ablegare, ex l. 1. ff. de Evict. alioquin
 esset

esset inæqualitas, ideóque injustitia: nam cum accipiat pretium certum, ac securum, cuius dominium in eum transfertur, tradere debet emptori rem securam, cuius quoque dominium in eum transferatur; quam rem si non tradit, tenetur pretium reddere, & rem recipere, ut reponatur æqualitas. 2. Error dedit causam contractui, nec emptor voluit tradere pretium nisi pro re cuius dominium in ipsum pariter verè transferretur. Quare venditor non satisfacit cedendo actionem, quam habet contra eum, à quo prius eam emit. Hoc enim non est eum indemnem servare, sed cogere ad sumptus, & molestias, ex l. 11. ff. de *Action. empti.* quòd si comparente Domino secundus emptor, qui rem habet, inveniri nequeat, venditor non tenetur pretium acceptum Domino rei restituere, nisi illud quod ex revenditione sine industria propria lucratus est, vel nisi rem dono accepisset: quia cum Domino teneatur solùm ratione rei acceptæ, & jam rem alienam non possideat, nec habere queat, tenetur solùm restituere, quatenus ex ea factus est ditior. Et aliunde leges statuunt, ut venditio rei furtivæ valeat ad transferendum dominium pretii pro ea accepti, non tamen ipsius rei, l. 49. ff. de *Furtis.*

Q. 14. *An qui pascit, vel ligna cedit contra justam prohibitionem tenetur ad restitutionem?*

Resp.

Resp. I. Qui pascit, vel ligna cædit in loco alicujus privati, vel in loco communitatis suæ, sed locato alteri, vel in loco alterius communitatis, peccat contra justitiam pro ratione rei ablatae, & damni illati, quod sæpe multo pluris est, quam res succisa valeat; & tenetur ad restitutionem. *Ita Sot. Lessius & alii.* quia violat jus alienum cum damno: nam herbae, & ligna, utpote prædiorum fructus, pertinent ad Dominum fundi, qui potest ea locare, & vendere.

Licet tamen herbis, & frugibus collectis mittere oves ad pascendum herbam nascentem, quam Dominus agri non est venditurus, nec ex ea utilitatem percepturus, nec suo gregi destinaturus: quia tunc non aufertur alienum invito Domino, sed tacite consentiente; & ita fert consuetudo recepta.

Resp. II. Qui in loco communitatis suæ pascit, vel ligna cædit contra justam prohibitionem, peccat, & tenetur restituere communitati, si magnum damnum inferat. *Ita De Lugo, Valentia, & alii.* quia aufert alienum invito Domino, & injustè minuit portionem aliorum. Enimverò si pecuniæ ad communitatem suam pertinentis, & singulis ejus membris distribuendæ summam notabilem surriperet, num graviter peccaret, & restituere teneretur? Ergo etiam peccat, & ad restitutionem tenetur, si æquivalens injustè quoquo modo auferat, idem dic à fortiori de eo, qui ligna cædit in
sylva

sylva ad principem pertinente cum verè aufe-
rat rem alienam invito Domino.

Q. 15. An is, qui contra prohibitionem venatur,
piscatur, vel aucupatur, peccat, & tenetur
ad restitutionem?

Not. Certum est 1. Eum, qui alterum im-
pedit à venatione, vel piscatione, ad quam jus
habet, peccare, & teneri ad restitutionem pro-
babilis lucri, quod deductis impensis ac labo-
ribus facturus erat: quia ei injuriam infero
cum damno. Eum, qui, etiam justè venando,
damnum aliis infert, putà segetes proculcan-
do, sepimenta dissipando, &c. teneri resarcire
damna illata: quia alii habent jus, ne damnum
patiantur in bonis suis. 3. Eum, qui occidit,
aut lædit animal alterius, dum in suo prædio
damnum infert, peccare graviter, & teneri ad
restitutionem: quia non habet jus occidendi,
aut lædendi animal alienum, sed solùm expel-
lendi, & satisfactionem exigendi; non enim
ideo desinit esse Domini sui, sine cujus con-
sensu destrui non potest nisi per auctoritatem
publicam.

Resp. I. Qui venatur in fundo alicujus pri-
vati invito Domino, semper peccat saltem ve-
nialiter. Ita Covar. Medin. Lessius & alii. quia
facit ei injuriam, nam Dominus jus habet, ut
nemo in suo fundo se nolente venetur, ex In-
stit. de rer. divis. & l. Item ff. de Usu-fructu.
Quòd si notabile damnum inferat, ut capien-
do feras,

do feras, quas Dominus fundi venaturus erat, & probabiliter capturus; vel crebrâ venatione efficiendo, ut minoris æstimeretur jus venandi, quod vendere, vel locare statuerat, peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem judicio prudentis statuendam. nam violat jus Domini cum gravi ejus damno.

Resp. II. Qui venatur in fundo alieno sepe, vel muro clauso, peccat graviter, & tenetur restituere animalia in tali loco detenta, quæ ibi cepit: quia ejusmodi animalia sunt Domini, cujus est locus, cum censeatur amisisse naturalem libertatem, & jam occupata à Domino, à quo facile apprehendi possunt. *Instit. de rer. divis.* idem dic de eo, qui in alieno stagno, seu vivario piscatur; quia pisces omnes ibi conclusi, sunt Domini loci.

Resp. III. Qui venatur, aut piscatur in loco publico non prohibito nec ulli speciatim addicto, sed modo seu medio, vel tempore prohibito, peccat mortaliter, si notabile damnum inferat, v. g. extinguendo magnâ ex parte ferinam sobolem, vel aquas inficiendo. *Lessius & alii.* quia tunc graviter lædit jus venandi, ac piscandi, quod habet communitas; & spem lucri, ac oblectationis injustè aliis eripit, vel saltem notabiliter minuit: unde tenetur ad resarciendum hoc damnum.

Resp. IV. Qui venatur in loco publico venationi principis, vel aliorum justè assignato, semper peccat contra justitiam saltem venialiter.

liter, & mortaliter dum notabile damnum infert, ut capiendo feras magni pretii, vel multas, ita ut princeps, vel alii qui soli jus venandi habent, non possint tot capere, quod antea solebant, vel non æquè facillè, &c. *Ita Valentia, Lessius & alii.* quia tunc graviter lædit Jus principis: unde tenetur ad compensationem damni, si princeps eam curet, nec contentus sit, ut deprehensi pœnam luant.

Resp. V. Qui in loco publico prohibito, vel ad privatum pertinente venatur invito Domino, licet peccet, & teneatur resarcire damnum illatum; non tamen tenetur restituere feras captas, quæ libertate naturali fruebantur: quia ejusmodi feræ sunt primò occupantis, cum nullius sint; nisi tamen feræ libertate fruente lege aliqua ita addicantur principi, vel bono publico, ut non cedant in dominium capientium.

Q. 16. An tributa solvi debent ex justitia?

Not. Tributum hic late sumitur nempe pro eo omni, quod Principi, vel Reip. penditur, ut & statum, ac dignitatem suam tueri, & communibus necessitatibus, ac commodis prospicere possit. Unde hac voce continetur etiam vectigal, quod pro rebus in civitatem, vel Provinciam in vectis, vel ex ea a vectis exigitur, & vocatur etiam gabella.

Resp. Est obligatio justitiæ solvendi justa tributa, ac vectigalia. Est commun. sent.

Prob. I.

Prob. 1. ex Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cesaris, Cesari. & ad Rom. 3. Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum, cui Vectigal, Vectigal.* 2. Quia ex justitia debentur Principi ratione sui officii, ac laboris pro Rep. & pacti saltem impliciti; suntque justa stipendia administrationis suæ ad ejus sustentationem, & subsidia necessaria ad onera publica sustinenda, ad pacem, tranquillitatem, ac Justitiam tuendam, Reip. pericula avertenda, &c. Principes enim ex officio tenentur subditorum felicitati, quieti, ac saluti diligenter consulere, justitiam per se, vel per suos præfectos, ac magistratus administrare, crimina avertere, punire, & coercere, subditos & eorum bona, ac Jura tueri, hostes arcere, item Religionem Catholicam tueri, ac promovere. Ut autem hæc præstare possint, tenentur populi tributa, ac vectigalia eis solvere, iisque parere. Hinc tributa iusta solvi debent antequam petantur, nisi ex consuetudine non solvantur ante petitionem, & ex communi sententia, teste Valentia, restituere debet, qui ea non solvit. Item non licet uti fraude ad vitandam gabellam, sed solvi debet saltem cum exigitur.

Imò etiam exteri tenentur vectigalia solvere: quia iustè iis imposita sunt, & sub hac tacita conditione admittuntur ad negotiandum; atque hoc onus compensatur per protectionem, ac securitatem, quam ibi habent, & per alia commoda, quæ ibi percipiunt.

A a 2

Ut

Ut autem tributa justa sint, non debent esse majora, quàm postulet principis sustentatio, consideratis statu, dignitate, ac ditione, & necessitas, vel magna Reip. utilitas. Nam hic est finis, ad quem ordinantur, & propter quem solum exigi possunt; ideoque non debent illum excedere. Quòd si Principes plus exigant ad superfluum luxum, ad prodigas largitiones, ad usus vanos, &c. Peccant contra Justitiam, & tenentur ad restitutionem. Quia non habent potestatem in personas, & facultates subditorum, nisi in ordine ad bonum commune, & suam sustentationem convenientem. Nam omnis potestas publica est solum ad bonum publicum instituta, ideoque non se extendit ultra illud, cum finis rei sit ejus mensura. Unde S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 8. ad 3. ait: *Si aliquid principes indebite extorqueant, rapina est, sicut & latrocinium. Unde dicit Augustinus; remota justitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? ... Unde & ad restitutionem tenentur, sicut & latrones.* Debent quoque tributa exigi secundum proportionem facultatum singulorum, sic ut non alii plus, alii minus graventur, quàm justum sit.

Quòd si bonum commune postulet, ut nova & extraordinaria tributa imponantur ob causam publicam, in eam ex Justitia impendi debent, & causa cessante cessare.

Porro in dubio de Justitia tributorum, exsolvi debent. Quia in dubio Justitiæ debet

pra-

præsumi pro justo præcepto superioris possidentis Jus præcipiendi, & exigendi tributa, quod Jus est altius, & majus jure, quod habent subditi in bona, quæ possident. Præterea princeps sæpe habet causas justas occultas. Imò etiam si essent evidenter injusta sive extorto, sive ex parte, tamen solvenda sunt, cum exiguntur, ad vitandum scandalum, ac perturbationem publicam, ob quam causam quisque jure suo cedere debet.

Q. 17. *Quid dicendum de Decimis?*

Resp. Decimæ solvi debent ex Justitia & religione secundum receptam consuetudinem, & ad restitutionem tenentur, qui eas non solvunt integras, vel solum de deterioribus rebus. Constat 1. ex titulo de Decimis, ex Conc. Gener. Later. 2. Quod cap. 10. de Laicis decimas Ecclesiarum quoquo modo accipientibus ait. *Nisi Ecclesia reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & periculum damnationis æternæ incurrere.* eadem autem est ratio de non solventibus, & sibi retinentibus; & ex Later. 4. cap. 53. & 54. item ex Trident. sess. 25. cap. 12. ibi. *Cum decimarum solutio debita sit Deo: & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt.* 2. Quia sunt bona consecrata Deo, & debita ex justitia intuitu Religionis in sustentationem Ministrorum, qui habent Jus percipiendi sustentationem à populo, cum in ejus commodum occupati sint,

sint, & pro eo Deum orent, laudent, Sacrificium offerant, & alia sacra Ministeria obeant,

Q. 18. *An malè distribuens bona, vel onera communia, tenetur ad restitutionem?*

Resp. I. Quamvis violatio solius justitiæ distributiivæ non obligat ad restitutionem, quippe quæ est actus justitiæ commutativæ, æqualitatem rei ad rem spectantis; quia tamen sæpe Justitia commutativa concurret cum distributiiva: ideo sæpe mala distributio bonorum, vel onerum multis distribuendorum obligat ad restitutionem, quoties scilicet in ea violatur Justitia commutativa, seu aliquod alterius Jus in re, vel ad rem.

Resp. II. Qui onera, tributa, militum hospitia, &c. malè distribuit, nec justam proportionem in iis servat, tenetur ad restitutionem privatis, quos illa inproportionata distributione gravat: quia in hoc violat etiam Justitiam commutativam: nam illos sine causa justa spoliat bonis, quæ possident, vel graviore incommodo afficiunt; & privatus quisque habet Jus strictum, ac proprium, ne supra facultatem, & debitam proportionem gravetur.

Resp. III. Distributio bonorum communium debitorum privatis ex aliquo titulo particulari, v. g. laboris, operæ, pacti, &c. ut solutio stipendii facienda militibus, vel operariis ex ærario publico, pertinet ad Justitiam commutativam.

mutativam, quippe quæ versatur circa debitum ex aliquo titulo particulari, ut constat ex eius notione. Quare si male fiat, contrahitur obligatio restituendi.

Resp. IV. Si bona communia ex lege, vel consuetudine, vel voluntate superioris, aut donatoris destinata sint principaliter in bonum eorum, quibus distribui debent: qualia sunt proventus aliquarum civitatum ad hoc donati, vel destinati, ut singulis incolis distribuantur proportionatè ad indigentiam, vel merita, aut dignitatem singulorum; item pecuniæ summa à principe in præmium constituta militibus, qui fortiter pugnarunt, aut spolia hostium jussu ducis dividenda inter milites pro singulorum meritis, ac dignitate; malè ea distribuens tenetur restituere eis, quibus minus distribuit, quam habere debebant: quia in ea distributione violavit Justitiam commutativam: nam singuli habent jus accipiendi proportionatè ad suam indigentiam, vel merita, servitia, &c. Fundatum in donatione talium bonorum per distributorem proportionatè facienda.

Item qui accepit bona distribuenda pauperibus alicuius communitatis juxta cujusque indigentiam, tenetur ex Justitia commutativa talem pecuniam istis pauperibus, & non aliis, sic distribuere secundum voluntatem donantis: nam singuli isti habent Jus rigorosum in donatione fundatum accipiendi secundum

suam indigentiam. Ita S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 1. ad 3. ibi. *Recompensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per comparisonem rei ad rem: ut si quanto minus habuit, quàm debuit, tanto plus ei detur. Et ideo jam pertinet ad justitiam commutativam.*

Resp. V. Qui malè distribuit bona communia primariò ordinata ad bonum commune, ut qui confert officia publica, vel Beneficia Ecclesiastica indignis aut minus dignis, tenetur refarcire damna inde secuta Ecclesiæ vel communitati: quia ex officio & pacto implicito, vel ex commissione acceptatâ, ideòque ex justitia commutativa erga Ecclesiam, vel communitatem; tenebatur in hac distributione bono communi prospicere, & eligere digniores. Sed juxta multos non tenetur ad restitutionem dignioribus, quos præterit: quia hi non habent Jus strictum, ac sibi proprium, & fundatum in titulo aliquo particulari proprietatis, pacti, donationis, contractûs, &c. nisi id factum sit in concursu, & examine, in quo digniores habent ex pacto implicito jus sibi proprium, ut aliis præferantur.

Q. 19. An in dubio, utrum res sit aliena, restitui debet?

Resp. I. Qui bona fide rem possidere cœpit, si postea incipiat dubitare, an sit aliena, tenetur ex Justitia veritatem diligenter exquirere:

nam

nam hæc investigatio necessaria est, ut unicuique quod suum est, reddatur; & aliàs se exponit periculo retinendi rem alienam. Quòd si post diligentem inquisitionem non appareat probabilius rem esse alienam, manet in possessione bonæ Fidei, nec tenetur restituere: quia in tali dubio melior est conditio possidentis juxta Reg. 65. Jur. in 6. *In pari delicto, vel causâ potior est conditio possidentis.* & l. 170. ff. de Regul. Jur. *In pari causâ possessor potior haberi debet.* Nam possessor, præter jus dubium utrimque æquale, habet jus certum actualis possessionis, quo potiori jure vincit jus dubium alterius non possidentis. Idque exigit bonum commune, ut finiantur lites, sumptus impediatur, bona non negligantur, & alioqui nemo ferè securus esset in rerum suarum pacifica possessione. Quòd si æquè probabile appareat rem esse alienam, Azor cum aliis docet licere possessori eam consumere, vel vendere, modò in animo habeat ejus pretium Domino postea cognito restituere; & admoneat emptorem de illo dubio; nam est quoddam vitium occultum rei, ex quo damnum emptori sequi potest, si Dominus compareat. Si verò multò probabilius possessori appareat esse alienam, tenetur eam restituere Domino, vel si cognosci nequeat, pauperibus: nam tunc longè major probabilitas prævalet possessioni, & potest certitudinem moralem parere. Nec jam par est causa,

quam regulæ juris ad meliorem conditionem possidentis exigunt, ac supponunt, ut notat De Lugo. Nec talis potest tunc prudenter negare esse alienam, & judicare esse suam.

Resp. II. Possessor bonæ Fidei, qui occurrente dubio non exquirat diligenter veritatem, peccat mortaliter, & si postea certò agnoscat Dominum verum rei, tenetur ei restituere rem, & ex eo tempore, quo dubitare cœpit, rei fructus, tum naturales tum mixtos non solum quos percepit, sed etiam quos non percepit, sed percepisset Dominus, si rem suam habuisset. *Lessius & alii.* quia ex eo tempore cœpit esse possessor malæ fidei, cum sciverit, se non posse justè sine inquisitione diligentem rem retinere; & fecit Domino injuriam, negligendo inquirere: nam quilibet habet Jus, ne quis se exponat periculo retinendi rem ejus, & ut in dubio Jus ejus expendatur. Quòd si, quia neglexit statim inquirere, nequeat postea veritatem invenire, tenetur restituere pro ratione dubii ita *Sanchez, De Lugo, & alii.* Nam omittendo inquirere, fecit injuriam ei, de quo dubitabat, an esset Dominus: ergo hæc injuria resarciri debet secundum proportionem spei, quam alter habere poterat, ut agnosceretur verus Dominus.

Resp. III. Qui antequam possideat, dubitat utrum res sit aliena, potest eam accipere titulo venditionis, donationis, &c. modò accipiat ex intentione eam restituendi Domino, si post

post diligentem inquisitionem invenerit, Quia in hoc Domino præstat beneficium, iam alioqui nunquam fortasse fuisset ei restituenda. Quòd si accipiat, ut sibi absolutè retineat, peccat contra Justitiam: nam lege Justitiæ tenetur non se exponere periculo accipiendi rem alienam invito Domino: at tali periculo se exponit, cum res illa possit esse alterius. Acceptam tamen potest, mutato animo, retinere, donec inveniat Dominum cui restituat, & tunc debet diligenter inquirere, an sit alièna. Et si probabilius appareat esse alienam tenetur eam Domino cognito, vel pauperibus, si cognosci nequeat, restituere cum omnibus fructibus: nam non potest tunc prudenter judicare esse suam, & negare esse alienam. Si autem sit æquè probabile rem esse alienam, debet eam cum altero, de quo dubitat, dividere, & si hic incertus sit, cum pauperibus: nam possessio capta cum dubia fide meliorem non facit conditionem sic possidentis. Ergo cum æqua sit ejus conditio, ac alterius non possidentis, æquale jus uterque habet: ideòque res, vel ejus pretium inter illos æquabiliter dividi debet.

Idem dic, si quis dubitans, an res sit aliena, præoccupavit illius possessionem à nemine occupatam. Si verò dubius an res sit sua, eam abstulit à possessore bonæ fidei, tenetur totam ei restituere sicut possessor malæ fidei: quia in dubio,

dubio, & pari causa potior est conditio possessoris bonæ fidei.

Resp. IV. Quando nullus eorum, de quibus dubitatur, an sint Domini rei, rem possidet; si dubium sit æquale, res æqualiter inter illos dividi debet, vel si dividi nequeat, ejus pretium, nisi forte ex eorum consensu agatur; nam non est ratio uni totum, vel plus, aut minus adjudicandi. Si longè probabilius sit ad unum illorum totam pertinere, tota ei est adjudicanda, uti adjudicaret æquus iudex re ita cognita.

Q 20. An qui dubitat, utrum solverit debitum, tenetur adhuc illud integrè solvere, si certo scire nequeat se solvisse.

Resp. Aff. Est communis. Quia 1. debito certo non satisfit per solutionem non certam, nam solutio dubia non est æqualis debito certo: Justitia autem æqualitatem exigit. 2. In eo casu pro debito stat possessio. 3. In foro conscientie judicare debemus de rebus istis sicut prudens iudex cognita veritate, & inspecto jure naturali judicaret in foro externo: nam forum internum debet sequi sententiam fori externi, nisi constet externum niti presumptione falsa. At in foro externo debitor cogetur solvere debitum certum, nisi probet solutum esse, etiamsi creditor fateatur se de solutione dubitare, nec eam recordari.

Nec dicas in dubio meliorem esse conditionem

item possidentis. Nam 1. hoc non est verum, nisi quando in ceteris par est causa possidentis, & non possidentis; nam regulæ juris parem causam exigunt ad meliorem conditionem possidentis. 2. Creditor possidet jus exigendi, & accipiendi solutionem debiti sui, quo jure spoliari non debet in dubio. Nec refert, quod debitor pecuniam solvendam possideat: nam dubium non versatur circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed circa Jus exigendi debitum, an adhuc sit, cum autem Jus illud certò extiterit, & non constet de ejus extinctione, creditor possidet durationem Juris illius. Ita De Lugo, Sanchez, &c.

Q. 21. *An est contra Justitiam prodere alterius secretum suæ fidei commissum, & obligatio resarciendi damnum inde secutum?*

Resp. Aff. Est commun. Quia quilibet habet Jus, ne ejus secreta detegantur; estque mortale, si arcanum sit gravis momenti, vel inde grave damnum proximi, aut discordiæ sequi possit unde illud Eccli. 27. *Qui denudat arcanum amici, fidem perdit... denudare amici mysteria desperatio est anime infelicis.*

Quare non licet arcanum etiam à privato creditum sine ejus consensu alteri aperire etiam ex præcepto superioris, nisi aliâ viâ cognitum sit, *quia servare fidem est de jure naturali*, ait S. Thom. q. 70. a. 1. ad 2. nihil autem potest præcipi, nec fieri contra id, quod est de jure naturali.

Excipe

Excipe nisi secreti revelatio necessaria sit ad impediendum grave damnum injustum spirituale, vel temporale tertii, vel communitatis à tali homine inferendum, aut continuandum, tunc enim non expectato præcepto superioris teneris secretum tibi creditum revelare iis, quorum interest, non nominatâ personâ nisi hoc necessarium sit ad malum impediendum. *Ita commun.* Quia charitas obligat ad impediendum damnum commune, & privatum innocentis etiam cum damno nocentis: nam bonum publicum, vel Jus nocentis, ad cuius defensionem revelatur secretum, prævalet juri, quod nocens habebat ad illud secretum, & ejus damno.

Hinc teneris patefacere eos, qui prava dogmata occultè spargunt, vel aliquid moluntur contra patriam, vel vitam, famam, bona alicuius privati, modò id extra confessionem noveris. Idque quamvis jurasses te non revelaturum. Nam juramentum illud, utpote contra obligationem naturalem charitatis invalidum est, & illicitum.

Item juxta multos non teneris secretum justè cognitum cum certo periculo vitæ tuæ, vel gravissimi damni occultare, nisi sit ex confessione notum, vel secretum principis, aut Reip. vel nisi eius revelatio vergeret in grave Reip. seu communitatis malum, vel promiseris cum tanto damno servaturum, quia seclusis his casibus, & cæteris paribus habes Jus tibi potius

potius consulendi, quàm alteri privato, qui non est in hoc rationabiliter invitus: nec censuris voluisse te obligare, cum tanto onere ad illud servandum.

Not. Is, cui alter injustè aperuit secretum tertii, tenetur illud non detegere. Quia illa cognitio derivata est à prima manifestatione sub secreto data, & ulterior illa manifestatio cederet in injuriam alterius, qui secretum commisit, essetque extensio, ac ampliatio injuriæ factæ à primo iniquo proditore.

Q. 22. An obligatio restituendi bona externa, & resarciendi damna in illis injustè illata à defuncto, transit ad heredes etiam extraneos?

Resp. Aff. Constat 1. ex c. ult. de sepult. & c. 9. de usur. & c. 5. de raptor. ibi: *heredes ejus moneas, & compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra Justitiam irrogaverat, juxta facultates suas, condignè satisfaciant.* 2. Quia onus restituendi bona est affixum bonis defuncti, qui eo ipso censebatur jam totum id habere minus in suis bonis, quòd teneretur illud in conscientia solvere: ac proinde onus illud transit ad eorum possessorem. 2. Hæres substituitur in locum defuncti, eumque repræsenterat quoad bona, jura, ac debita realia; & sicut succedit in bona, ac jura, item in onera, ac debita realia defuncti,

functi, quæ in se suscipit ex contractu implicito per acceptationem hæreditatis.

Si plures sint hæredes, singuli tenentur pro hæreditaria portione, non tamen in solidum. Quia sicut bona, & jura defuncti dividuntur inter hæredes, ita & onera, ac debita dividi debent ex l. 2. *Cod. de hæred. act.* & l. 26. *Cod. de pact.* æquum est enim, ut qui tantum ex parte commodum percepit, onus quoque ex parte duntaxat sentiat; nam licet singuli repræsentent defunctum, non tamen totaliter, sed ex parte: omnes autem simul eum repræsentant totaliter. Cap. autem *tua nos de usur.* solum significatur totam obligationem restituendi transire ad hæredes simul iunctos, ita tamen ut singuli non teneantur nisi ex parte.

Quod si res aliena extet in se apud unum hæredem, hic tenetur eam integram restituere; idem dic de re defuncti hypothecata alteri. Nam res sic alteri obligata transit cum suo onere ad quemlibet possidentem c. 5. *de pignor.* sed tunc is habet actionem de eversione contra cæteros hæredes, qui debent ei rependere pro rata. Cæterum legatarii non universales minimè obligantur ad restitutionem, si ea, quæ hæredibus relicta sunt, sufficiant ad solvenda omnia debita, relicta portione hæredibus Jure debita. Quia non succedunt in onera testatoris sicut hæredes, nec eius per-
sonam

sonam repræsentant. Si bona non sufficiant debent legatarii conferre ad restitutionem pro rata; quia ante omnia legata debent solvi debita, & postea deduci portio hæredibus debita.

Not. Hæredes tenentur etiam contractibus a testatore initis, l. 13. Cod. de contrab. & committ. stipul. ibi: generaliter sancimus omnem stipulationem, sive in dando, sive in faciendo, sive mixta ex dando, & faciendo invenitur, & ad hæredes, & contra hæredes transmitti, sive specialis hæredum fiat mentio, sive non. Nam, ut dixi, hæredes repræsentant defunctum, eique sicut in bona, ac jura, ita & in onera, debita & obligationes reales succedunt.

